

Korrelaatio sananmuodostustekijänä

Suomen *aise-*, *äise-*loppuisten verbien derivaatio- ja merkityshistoriaa

TAPANI LEHTINEN

Kielen rakenteissa ovat keskeisiä kontrastit. Rakenteet kontrastoivat keskenään, ja toisaalta ne itse koostuvat keskenään kontrastoivista yksiköistä. Kontrastien keskeisyyttä kuvastaa myös se, että kielen yksiköille suhteessa toisiinsa on ominaista mieluummin erilaisuus kuin samanlaisuus: kieli toimii kontrastihakuisesti. Merkityksen tasolla tämä ilmenee mm. siten, että todellinen synonymia on harvinaista.

Johto-opissa kontrastit ilmenevät toisaalta samajohtimisten mutta erikantaisten ja toisaalta erijohtimisten mutta samakantaisten johdosten keskinäisinä vastakohtaisuuksina. Samajohtimiset sanat muodostavat johdostyypejä, joiden jäsenissä on kaikissa sama johdin mutta eri kantavartalo; näin johdostyyppin sisäiset kontrastit perustuvat kantavartalojen erilaisuuteen (esim. *riipiä*, *uusia*, *hyppiä*, *tuumia*; johtimena *-i-*). Samakantaiset johdokset muodostavat puolestaan johtoparadigmoja, joissa on sama kantavartalo mutta eri johdin; johtoparadigmojen sisäiset kontrastit perustuvat siis johdinten eroihin (esim. *hyppiä*, *hypellä*, *hypätä*, *hypähtää*; kantavartalona *hyppV-*). Täysin synonyymiset johdokset ovat melko harvinaisia, vaikka johdinten merkitykset yleisesti ottaen voivatkin olla identtiset. Esim. monilla translatiivijohdoksilla on työnjakoa. Vaikka esim. *ruskettua* ja *ruskistua* ovat johto-opilliselta merkitykseltään synonyymisiä, niin leksikaalisesti verbit eivät käyttäydy identtisesti: ihmisen iho *ruskettuu* auringonpaisteessa, mutta pannulla kärisevät lihanpalaset *ruskistuvat*. Systemaattisempi ero on esim. *i-* ja *ele-*johtimisilla verbeillä. *-i-* ja *-ele-* ovat kumpikin kontinuatiivijohtimia, mutta *hyppiä* ja *hypellä*, *lykkiä* ja *lykellä*, *leikkoa* ja *leikellä* eivät ole täsmällisiä synonyymejä. Kalevi Wiik (1975) on luonnehtinut tällaisten parien *ele-*johdoksia »frekventatiiveiksi» ja *i-*johtimia »kontinuatiiveiksi». Jälkimmäiset ilmaisevat Wiikin mukaan pelkkää toiminnan jatkumista, mutta edellisten merkityksiin kuuluu »sattumanvaraisen jaksoittaisuuden» (s. 155) piirre.

Johdinten ja niillä muodostettujen johdostyyppien merkitystä muovaavia teki-

jöitä tunnetaan huonosti. Nykysuomen johtimet juontuvat usein hyvin kaukaa, niin että tavallisesti ne tulevat kielihistoriallisten tutkimusmenetelmien ulottuville suhteellisen valmiina. Varsinkin johdinten varhaisen leksikaalisen distribuution ja siinä tapahtuneen kehityksen selvittäminen on useimmiten mahdotonta, ja näin jää ratkaisevan tärkeää tietoa pimentoon. Tutkimukselle olisi eduksi, jos tarkasteltavaksi löydettäisiin niin nuoria johdostyyppisiä, että kielihistorian aseet niihin puhevät. Mutta vaikeudet eivät ole olleet pelkästään teknisiä – ne ovat olleet myös teoreettisia. Ennen muuta tutkijoilta on puuttunut keinoja tarkastella kielen rakennetta ja kehitystä kielen k ä y t ö n näkökulmasta. Varsinkin pragmaatiikan kehittyminen tieteksi on korjannut tätä tilannetta: se on avannut uusia näkökulmia myös sananmuodostusopillisiin kehityskulkuihin. Siinä ei ole olennaisinta pragmaattisen faktatiedon karttumisen vaan sellaisen uuden näkökulman löytyminen, joka ohjaa katseen seikkoihin, jotka valaisevat sanaston muovautumista käytössä. Näin tulevat otetuiksi huomioon mm. monenlaiset leksikaaliset ja maailmantietoon liittyvät seikat.

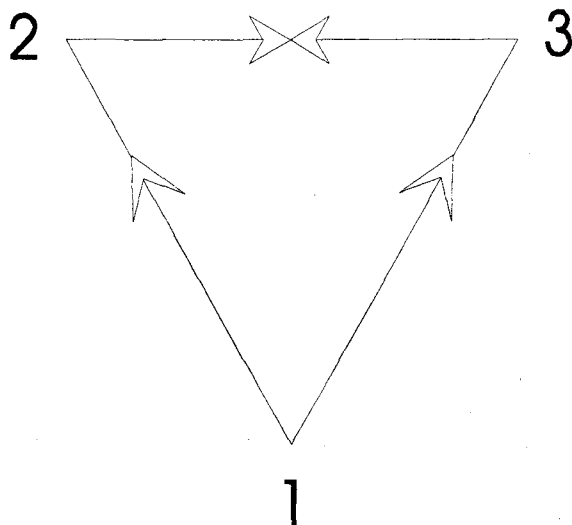
Johdinten merkitykset ovat useimmiten yleisluonteisia ja joustavia, mikä näkyy mm. siitä, että enimmäkseen johtimet ovat polyseemisiä. Samalla johtimella on voitu muodostaa hyvinkin erimerkityksisiä sanoja. Erkki Itkonen (1966: 244) on pitänyt keskeisenä polysemian aiheuttajana kantasanan merkitysvaikutusta (»irradiatiota») johdokseen, siis tyypillisesti pragmaattista seikkaa. Pragmaatiikan merkityksestä ks. myös esim. Bauer 1987: 58 – 59, 67 – 68, 85. Yleensä pragmaattisissa selityksissä on kai kyse erilaisista konversationaaleista implikaattoreista ja niiden kiteytymisestä osaksi johdoksen ja johtimen merkitystä.

Ehdotan tässä artikkelissa, että johdoksen asema osana johtoparadigmaa voi muovata johdoksen merkitystä. Ajatus on täysin sen strukturalistisen perusopin mukainen, että kielellinen yksikkö saa merkityksensä vasta suhteessa kontekstiinsa. Mutta ajatus on luonnollinen myös pragmaattisesta näkökulmasta. Kielellinen konteksti on olennainen osa sitä merkitys- ja muotomaailmaa, jossa kielenkäyttäjät toimii. Kielellisen kontekstin varassa kielenkäyttäjät yrittää löytää mielekkäitä perusteita järjestelmän (tässä tapauksessa johdosjärjestelmän) semanttis-morfologisille yhtäläisyyksille ja eroille ja soveltaa arvioitaan itselleen uusiin tai monitulkintaisiin johdoksiin. Johdoksen kokonaismerkityksestä uusi merkitys voi sitten heijastua johtimeen ja lopulta kiteytyä sen merkitykseksi. Näin kielen struktuuri ja käyttö ovat vuorovaikutuksessa keskenään.

Selvittelen tässä artikkelissa suomen *aise-*, *äise-*johtimisten (tästedes lyhyiden vuoksi *AisE*-johtimisten) verbien merkityshistoriaa näiden ajatusten valossa. *AisE*-verbejä ovat esim. *aukaista*, *rohkaista*, *halkaista*, *katkaista*, *potkaista*, *vetäistä* ja *nielaista*. Erityisesti tutkin sitä, miten johdostyyppi on saanut momentaanin mer-

kityksensä. En pidä sitä kaikkein vanhimpana *AisE*-verbien merkityksenä.

Tutkielmani keskeisiin käsitteisiin kuuluu johto-opillinen korrelaatio, käsite, jota on kehitellyt varsinkin ruotsalainen lappologi Israel Ruong (1943). Ruongin keskeinen idea oli se, että johdostyyppien merkityssuhteita voidaan kuvata eri johdostyyppien välisten semanttis-morfologisten vastakohtaisuuksien, korrelaatioiden, avulla. Korrelaatiot poikkeavat Ruongin terminologiassa »suorista» johdosuhteista siten, että korrelaatiot ilmentävät kahden j o h t i m e l l i s e n sanan kontrastia (esim. *sukia* ↔ *sukaista*, *laukoa* ↔ *laukaista*). Samassa merkityksessä termiä on myöhemmin käyttänyt myös Erkki Itkonen (esim. 1966: 244) ja hänen jälkeensä monet muutkin tutkijat; Valmen Hallap (1956: 97–98) on käyttänyt samasta asiasta sanontaa »koordinatiivne tuletuslik suhe».¹ Suorat johdosuhteet sen sijaan perustuvat kielessä olemassa olevaan johtimettomaan kantasanaan (esim. *laulaa* → *laulella*, *sylkeä* → *sylkäistä*). Korrelaatiit, joiden kummallakin jäsenellä on yhteinen johtimetonta kantasana, ovat Ruongin terminologian mukaan »puolikorrelaateja», ne taas, joiden jäsenillä yhteistä johtimetonta kantasanaa ei ole, ovat »korrelaateja» (s. 13). Äskeisistä esimerkeistä parilla *sukia* ja *sukaista* on morfologisesti ajatellen yhteinen kantasana *suka*, joten verbit ovat puolikorrelatiivissa suhteessa. Kuviossa 1 kohta 1 edustaisi substantiivia *suka*, kohta 2 sen

Kuvio 1. Puolikorrelatiivi johtokompleksi Ruongin mukaan.

¹ Suoraa johdosuhdetta Hallap on nimittänyt vastaavasti termillä »subordinatiivne tuletuslik suhe»

i-johdosta *sukia* ja kohta 3 sen *AisE*-johdosta *sukaista*.² Vastaavanlaisen puolikorrelatiivin johtokompleksin ovat aikoinaan ehkä muodostaneet myös esim. *potka* (1), *potkia* (2) ja *potkaista* (3). Korrelatiivissa suhteessa ovat sen sijaan *laukoa* (2) ja *laukaista* (3), koska niillä ei ole yhteistä johtimetonta kantasanaa. Korrelaatioista toiset siis perustuvat suoriin johdoksiin, joilla on yhteinen kantasana, toiset taas eivät. Ruongin mukaan (mp.) korrelaatiot (joilta yhteinen kantasana puuttuu), ovat syntyneet joko siten, että yhteinen kantasana on hävinnyt tai sitten ne ovat tukeutuneet puolikorrelaatioiden (kantasanallisten) malliin.

Ruongin esityksessä korrelaatiot, olivat ne sitten puolikorrelaatioita tai korrelaatioita, ilmaisevat johdosten ja johdostyyppien semanttisia vastakohtia, merkityskontrasteja. Ei tosin liene periaatteellista estettä sille, etteikö samanlaisia merkityssuhteita kuin korrelaatioiden voidaan ilmaista myös johtimettoman ja johtimellisen sanan suhteena. Esim. *läiskää* → *läiskähtää* on semanttisesti samanveroinen kuin suhde *läiskyä* ↔ *läiskähtää*, ja silti edellinen merkityskontrasti ilmaistaan suoralla johtosuhteella (*läiskää* on johtimeton), jälkimmäinen korrelatiivilla (*läiskyä* sisältää johtimen -y-). Ovathan johdos ja kantasanakin (siis johtimeton) yleensä merkityskontrastissa keskenään, joten siinä suhteessa suorat ja korrelatiivit johtosuhteet eivät ole kaukana toisistaan. Yksin korrelaatiot voivat (tietysti) ilmaista sellaisia merkitysvastakohtia, joissa kumpikin kontrastoiva osapuoli edustaa merkitystä, joka on ilmaistavissa vain johdoksella.

AisE-verbit

AisE-verbit sopivat valaisemaan johto-opillisia prosesseja hyvin mm. siksi, että verbityyppi on verraten nuori, syntynyt nähtävästi vasta kantasuomessa, ja pääasiallisen produktiivituensa se näyttää kasvattaneen suomessa. Verbityyppiä muo-
vanneita tapahtumia on näin mahdollista päästä katselemaan hiukan lähempää kuin johto-opissa on tavallista. On vain tutkimusalalle ominaista, että aivan verbityypin lähteelle ei päästä nytkään: on mahdotonta sanoa, mitä ja tarkkaan ottaen millaisia ovat olleet kaikkein varhaisimmat *AisE*-verbit: ne ovat hävinneet tai vaihtaneet vartalotyyppiä (ks. tuonnempaa) tahi sitten, jos ne ovat säilyneet, niiden erottamiseksi nuoremista verbeistä ei ole keinoja. *AisE*-verbien varhaisimpia lähtökohtia on pakko valaista pelkin päätelmin, mutta niiden tueksi voidaan kuitenkin

² Grafiikasta kiitän Jaakko Lehtistä.

esittää melko hyviä todisteita.

AisE-verbit ovat valtaosin kantasanoita; johtimettomien kantasanojen asemesta niitä motivoivat nykyisin (johtimelliset) korrelaatiot. Nykysuomen sanakirjassa tyyppien edustajia mainitaan muutama alle kolmesataa, kun joukosta on vähennetty sellaiset fonologiset variantit kuin *halaista* (pro *halkaista*), *julaista* (pro *julkaista*), *laasta* (pro *lakaista*) jne. Tyypillä on edustajia myös eteläviroon kaakkoisimmista murteista, mutta niissä se on ollut epäproduktiivi; tiedossani ei ole enempää kuin yhdeksän tähän kuuluvaa etelävirolaista verbiä, ja muissa ims. kielissä niistä on vastineita vain kahdella (*kakšema*, *kaksama* 'katkaista', *pühksemä*, *pühksämä* 'pyyhkäistä'). Muissa ims. kielissä kuin suomessa ja (etelä)virossa *AisE*-verbeillä ei ole suoranaisia morfologisia vastineita, mutta on todennäköistä, että tyyppi on kantasuomalaisena aikana tai vähän sen jälkeen esiintynyt myös itämerensuomen itäryhmissä, missä se tosin on mukautunut analogisesti ns. **aiða-*, **aiðä*-loppuisiin verbeihin. Tyypin itämerensuomalaisesta edustuksesta ks. Lehtinen 1979: 267–.

Johtimen aines *-ise-* on sama kuin kontinuatiiveissa ekspressiiviverbeissä tyyppiä *helisee*, *kahisee*, *tärisee*, *vapisee* jne. Johdinaines näyttää esiintyvän myös suomen konditionaalien tunnuksessa *-isi-* (> vksm. **-ijće-* + preteritin **-j-*) ja lapin potentiaalisen tunnuksessa *-žž-* (< vksm. **-ijće-*). Motiivina johtimen *-ise-* käytölle konditionaalissa ja potentiaalissa näyttäisi olevan sen kontinuatiivisuus ja siihen usein pragmaattisesti liittyvä tekemisen irresultatiivisuus (*ise*-johdosten modaalisuudesta tarkemmin ks. Lehtinen 1983). Kontinuatiivisen merkityssävyn pohjalta selittyy myös johtimen käyttö *helisee*, *vapisee* jne. -tyyppisissä verbeissä. Johtimen *-AisE-* alkuvokaali *A* (*a*, *ä*) lienee lohjennut *A*-vartaloisista kantasanoista. Ongelmallista tässä on se, mitä nuo kantasanoat ovat olleet ja erityisesti se, miten kontinuatiivijohdin *-ise-* on joutunut momentaanijohtimen ydinosaaksi.

Kysymykseen vastaamiseksi on tutkittava *Aise*-verbiin johtosuhteita ja niiden kehitystä. Kuten jo sanoin, kantasanoallisia, suoraan johtoon perustuvia *AisE*-verbejä on melko vähän; valtaosin *AisE*-verbit ovat morfologisessa mielessä kantasanoita. Useimmat kantasanoalliset eli suorat johdokset ovat verbikantaisia (mm. *vetää* → *vetäistä*, *niellä* → *nielaista*, *tehdä* → *tekaista*), mutta niitäkin – jos selvästi murrekieleen rajoittuvat deskriptiiviverbit jätetään huomiotta – NS:ssä mainitaan vain puolentoistakymmentä. Vanhemmista kerrostumista deverbaliitit puuttuvat tyystin. Tästä syystä ei ole todennäköistä, että johtimen alku-*A* olisi peräisin *A*-vartaloisista verbeistä, sellaisista kuin *vetää* (josta saataisiin *vetä+istä*, ks. Erkki Itkonen 1966: 293).

Vanhin näkyviin saatavissa oleva *AisE*-verbiin kerrostuma voidaan rekonstruoida vertailemalla suomea, etelävirolaista, karjalaa ja vepsää; etäsukukielissä tyyppillä ei

ole edustajia. Kuten edeltä on selvinnyt, *AisE*-verbeillä ei ole karjalassa ja vepsässä suoranaisia edustajia, vaan niissä *AisE*-verbit ovat mukautuneet myöhäiskantasuomen **aida-*, **äidä*-verbiin edustajiin, kuten olen esittänyt (1979: 285–292). Karjalan ja vepsän osalta rekonstruoinnissa voidaan siis nojautua *AisE*-verbiin **aida-*, **äidä*-vartaloihin vastineisiin. Myös tuon vanhimman rekonstruoitavissa olevan kerrostuman *AisE*-verbeistä suurin osa on kantasananattomia, mutta joukossa on viitteitä kantasananallisuudestaan, nimenomaan nominikantaisuudesta. Tämän kerrostuman verbeistä ainakin *potkaista* ja *sokaista* voivat perustua historiallisesti nominikantoihin *potka* '(teuraseläimen, vars. lehmän t. hevosen) takajalka; jalka, vars. kun on puhe jalan antamasta iskusta' (SKES s.v. *potka*) ja *soka* mm. 'kalan perkeet, ruoto; lika, roska, rikka' (SKES s.v. *sokea*). Verbiin *potkaista* motivaatio on kantasanan nykymerkityksenkin perusteella melko läpinäkyvä: *potkaista* voidaan hahmottaa *potka*-nominin instrumentatiivijohdokseksi 'iskeä *potkalla*'. *Sokaista*-verbiin alkumerkitykseksi oletan 'liata, roskata, soata': SKES:n mukaan verbillä on laajalti länsi- ja itämurteissa mm. merkitys 'liata silmät esim. tuhalla, hiekalla t. pölyllä'. Toinen mahdollisuus on se, että nämäkin verbit perustuvat korrelatiiveihin malleihin ja suhde johtimettomiin kantanomineihin on anakronistinen.

Mutta *AisE*-verbiin vanhimpiä merkitys- ja johtosuhteita voidaan etsiä myös muualta kuin tyypin nykyisenslaisista edustajista. Aiemmin olen todistellut (Lehtinen 1979: 322), että **aida-*, **äidä*-verbit, joiden edustajia on kaikissa itämerensuomalaisissa kielissä, ovat lohjenneet syvällä kantasuomessa *AisE*-verbeistä. Kyseessä on ollut nimenomaan lohkeaminen, koska *AisE*-verbejä on jäänyt jäljellekin, kuten suomi ja eteläviros osoittavat; karjalassa ja vepsässä nuo jäljelle jääneet *AisE*-verbit ovat sitten myöhemmin sulautuneet aiemmin syntyneeseen **aida*-tyyppiin. Tämä tietää sitä, että *AisE*-verbiin kaikkein varhaisimman historian rekonstruoinnissa huomioon on otettava myös vanhimmat **aida-*, **äidä*-verbit. Olen esittänyt, että *AisE*-verbit olisivat alkujaan olleet lähinnä kausatiivisia denominaaliverbejä. Tätä suhteellisen alkuperäistä merkitystä edustaisivat yhä mm. *hätäistä*, *sokaista*, *valkaista*-tyyppiset kausatiiviverbit, joilta varsinainen momentaani merkitys näyttää puuttuvan nykyisinkin. Ajatukseen *AisE*-verbiin alkuperäisestä kausatiivisuudesta sopii, että myös vanhoihin **aida-*, **äidä*-verbeihin kuului joitakin selviä kausatiiviverbejä. Niitä ovat ainakin nyky-suomen *avata* (mksm. vartalo **avaida-*), joka itämerensuomessa kuuluu adjektiivin **ava* verbijohdoksiiin (kantasana on suomessa säilynyt etupäässä johdoksinaan, esim. *avara*, *avo-*, *avoin* jne.; tähän kuulunee fonologisena varianttina etymologisesti myös *aava*). Alkujaan kausatiivinen (mutta ei välttämättä denominaalinen) on samoin *osata* (mksm.

**osaiða-*), jota todennäköisimmin on motivoinut verbikorrelaatti *osua* (*osata* = 'saada osumaan'); koko pesyeen taustalla on kyllä substantiivi *osa*. Kausatiivisia merkityspiirteitä löytyy melko yllättävästäänkin suunnasta: niitä voidaan nähdä myös suomen *kohajaa*, *rämäjää* -tyypin verbeissä, jotka myöhäiskantasuomen **kohaiða-*, **rämäiðä-*tyyppisten vartaloiden kautta voivat palautua *AisE*-vartaloihin. Huomattakoon, että **kohaiða-*, **rämäiðä-* tyyppiset verbit ovat kontinuatiivisia. Johdinta *-AisE-* näyttäisi niissä käytetyn samaan tapaan kuin kausatiivijohdinta *-tta-*, *-ttä-* kontinuatiiviverbeissä *supattaa*, *sopottaa*, *hihittää* jne. Kausatiivisuustulkinta on mahdollinen nimenomaan ääniverbeistä: niissä voidaan äänilähde tulokita äänen aiheuttajaksi (s. 324).

Olkoon yksittäisten verbien laita miten hyvänsä, niin ilmeistä on se, että myöhäiskantasuomen **aiða-*verbit ovat tyyppinä kehittyneet vanhoista *AisE*-verbeistä ja että **aiða-*verbienkään varhaisvaiheista ei löydy muita kuin denominaaleja kantanasuhteita. Vaikka **aiða-*verbien merkitys on *AisE*-verbien historian valaisijana vain välillinen — ovathan **aiða-*verbit ehtineet kehittyä omaan suuntaansa sen jälkeen kun ovat irronneet *AisE*-verbeistä kenties pari kolme vuosituhatta sitten — niin indiisiarvoa tällä sukulaistyyppillä ilman muuta on.

Merkkejä *AisE*-verbien vanhasta denominaalisuudesta on siis olemassa; vastaa-
vanlaisia merkkejä vanhasta deverbialisuudesta ei ole. Jos *AisE*-johdokset ylipää-
tään ovat alkuaan kantanasallisia, mihin johtimen alku-*a*, *-ä* ja suhde johtimeen
-ise- näyttäisi viittaavan, kantanasanat ovat olleet todennäköisesti *a-*, *ä-*vartaloisia
nomineja.

Vanhat kerrostumat

AisE-verbien merkitys- ja johtosuhteiden kehityksen valaisemiseksi luettelen aluksi edellä jo puheena olleet vanhimmat rekonstruoitavissa olevat verbit ja niiden levikin (asetelma 1 seur. sivulla).

Vanhimmat *AisE*-rekonstruktiot jakautuvat levikiltään kahtia: yhdeksän verbini levikki ulottuu suomesta (yleensä karjalan ja lyydin kautta) vepsään mutta ei eteläviroom; vain kahdella verbillä on verraten varma vastine paitsi itämerensuomalaisten kielten itäryhmässä myös etelävirossa. Niistä *pyyhkäistä* on sikäli merkittävä, että sillä ei ole vastinetta karjalassa. Siitä syystä olen jo aiemmin (1979: 283) pitänyt mahdollisena, että sen vepsäläisvastine perustuu yhteisten korrelaatioiden tukemaan rinnakkaiskehitykseen: asetelman 1 *AisE*-verbejä vepsässä ja lyydissä ym. edustavilla **aiða-*verbeillä on jokseenkin täsmälleen samantyyppiset korrelaatio-suhteet kuin *AisE*-verbeillä suomessa. Samanlaisia rinnakkaiskehityksiä

<i>halkaista</i>		ve	ly	ka	in
<i>henkäistä</i>		ve		ka	
<i>huikaista</i>		ve	ly	ka	
<i>lohkaista</i>		ve	ly	ka	in
<i>potkaista</i>		ve	ly	ka	in
<i>puhkaista</i>		ve	ly	ka	in
<i>sokaista</i>		ve		ka	in
<i>?kiskaista</i>		ve			
<i>?ratkaista</i>		ve			
<i>katkaista</i>	vi	ve	ly	ka	in
<i>?pyyhkäistä</i>	vi	ve			

Asetelma 1. Suomen vanhimpien *AisE*-verbien vastineiden levikki itämerensuomessa. vi = viro, ve = vepsä, ly = lyydi(läismurteet), ka = karjala, in = inkeröismurteet. Vepsässä, lyydissä, karjalassa ja inkeröismurteissa *AisE*-verbit edustuvat myöhäiskantasuomen **aida*-verbien tavoin.

voivat olla myös verbien **kiskaista* ja **ratkaista* vastineet vepsässä. Koska mainitut kolme verbiä voivat olla nuorempia kuin muut suomalais-karjalais-vepsäläiset *AisE*-verbit, olen merkinnyt ne kysymysmerkillä. Ainoastaan verbillä *katkaista* on vastine paitsi etelävirossa myös suomesta karjalan kautta vepsään.

Jos myöhäiskantasuomalaisuuden kriteerinä pidetään sitä, että sanalla on edustaja kaikissa myöhäiskantasuomen oletettujen murteiden nykyitämerensuomalaisissa jatkajissa, niin myöhäiskantasuomeen näyttäisi palautuvan vain verbi *katkaista* ja mahdollisesti *pyyhkäistä* (ellei se ole vepsässä nuori). Kaikki muut olisivat nuorempia.

Myöhäiskantasuomalaisuuden kriteerinä olisi tässä se, että sanalla on kotoperäinen edustaja 1) suomen länsimurteissa, 2) ims. kielten itäryhmässä (karjala, lyydi, vepsä, inkeroinen; muodostavat yhdessä suomen länsimurteiden kanssa ims. kielten pohjoisryhmän) sekä 3) ims. kielten eteläryhmässä (viro, liivi; tähän ryhmään on tapana lukea myös asemaltaan vähän epäselvä vatja). Kriteeri voi olla kuitenkin liian ankara. Pohjoisryhmän ydinmurre näyttää alkaneen eriytyä varhaiskantasuomesta jo melko varhain, todennäköisesti viimeistään pronssikaudella, kuten Terho Itkonen on esittänyt (1983: 221 – 222). Tähän varhaiseen eriytymiseen viittaa Itkosen mukaan mm. se, että pohjoisryhmään rajoittuu useiden sellaisten germaanisten lainasanojen levikki, jotka näyttävät äänneseikkojen perusteella lainautuneen jo varhaiskantasuomalaiseen kielimuotoon. Pohjoisryhmään rajoittuvat levikit eivät siten todista, että sana on nuori, mutta tuskin niitä voi pitää osoituksina sanan korkeasta iästäkään. Ehkä asetelman 1 *AisE*-verbien levikkisuhteet voidaan parhaiten tulkita siten, että verbityyppi on yleisitämerensuomalainen mutta produktiivistunut vain pohjoiskantasuomessa ja sen jatkajissa.

Asetelmassa 2 näkyvät verbien tärkeimmät suomenkieliset korrelaatiot. Peruslähteenä on Nykysuomen sanakirja. Korrelaatiosuhteet ovat pitkälti samantyyppiset useimmissa muissakin ims. kielissä, joten suomen järjestelmä riittää tämän artikkelin tarpeisiin:

1.	<i>huikaista</i> <i>sokaista</i>		<i>huieta</i> <i>soeta</i>		<i>huikea</i> <i>sokea</i>
2.	<i>halkaista</i> <i>katkaista</i> <i>lohkaista</i> <i>puhkaista</i> <i>ratkaista</i>	<i>halkoa</i> <i>katkoa</i> <i>lohkoa</i> <i>puhkoa</i> <i>ratkoa</i>	<i>haljeta</i> <i>katketa</i> <i>lohjeta</i> <i>puhjeta</i> <i>ratketa</i>	<i>halki</i> <i>katki</i> <i>lohki</i> (murt., ei NS:ssa) <i>puhki</i> <i>ratki</i>	
3.	<i>henkäistä</i> <i>potkaista</i> <i>pyyhkäistä</i> <i>kiskaista</i>	<i>henkiä</i> <i>potkia</i> <i>pyyhkiä</i> <i>kiskoa</i>			

Asetelma 2. Vanhimpien *AisE*-rekonstruktoiden keskeiset korrelaatiosuhteet suomessa.

Ryhmä 1 on pienin. Se koostuu kahdesta kausatiiviverbistä, joiden merkityksessä muiden ryhmien jäsenille ominainen momentaaninen piirre ei ole erityisen selvästi esillä. Kalevi Wiik (1978: 183 – 184) on pitänyt tällaisia (ja seuraavankin ryhmän) verbejä pikemmin kausatiivis-inkoatiivisina kuin kausatiivis-momentaanisina: esim. *sokaista* tarkoittaa 'tehdä sokeaksi' eli Wiikin mukaan 'aiheuttaa, että X alkaa olla sokea'. Hän huomauttaa, että inkoatiivisuuteen liittyvä 'alkaminen' on hetkellistä, joten sillä perusteella verbien merkitykseen saattaa sisältyä sekä 'alkamisen' että 'hetkellisyden' merkitysainekset. Huomattakoon kuitenkin, että tämän ajattelutavan mukaan momentaaniverbejä ovat kaikki muutkin tilanmuutosverbit, koska niiden merkitysrakenteeseen voidaan aina postuloida verbi 'alkaa', esim. (kausatiiviverbejä:) *tervata* = 'aiheuttaa, että X alkaa olla tervainen t. tervassa', *kuoria* = 'aiheuttaa, että X alkaa olla ilman kuorta t. kuoria', (translatiiviverbejä:) *vanhentua* = 'alkaa olla vanhempi', *harveta* = 'alkaa olla harvempi' jne.

Johto- ja merkityssuhteiltaan vähän toisenlainen on ryhmä 2. Siihen kuuluu viisi verbiä, jotka ovat merkitykseltään ja korrelaatiosuhteiltaan hyvin toistensa kaltaisia. Kaikki ilmaisevat jonkin alkuperäisen ykseyden rikkomista. Perusmerkitykseltään nämäkin verbit ovat kausatiivisia. Johtosuhteissa kausatiivisuus ilmenee korrelaationa *eA*-loppuisiin intransitiiviverbeihin (*haljeta*, *katketa*, *lohjeta* ja *puhjeta*), ja toiminnan tulos ilmaistaan *i*-loppuisin latiiviadverbein *halki*, *katki*,

murt. *lohki* ja *puhki*. Wiik (mp.) pitää näitä verbejä teonlaadultaan samalla lailla indifferentteinä kausatiivis-inkoatiivisina kuin edellisenkin ryhmän verbejä. Kaikki ryhmän 2 verbeistä ovat myös teelisiä ja ilmaisevat toimintaa, joka tietyssä vaiheessa saavuttaa päämääränsä ja samalla lakkaa (ks. esim. Comrie 1978: 44). Vendlerin jaossa (1967: 102) verbit kuuluisivat ryhmään *accomplishments*, 'suoritukset'. Teelisyytensä perusteella *katkaiseminen*, *lohkaiseminen* ja *puhkaiseminen* ovat tekoina kokonaisia: niillä on loppupiste (kr. *télos* 'loppu'), ja loppupisteen saavuttaminen on tapahtumana punktuaalinen. Tässä suhteessa ryhmän 2 verbeihin liittyy sellaista inherenttiä momentaanisuutta, joka puuttuu ateelisiltä kausatiiviverbeiltä. Mutta momentaanisuuden lähteitä on muitakin.

Usein ryhmän 2 verbit ovat myös semelfaktiiveja eli ilmaisevat yhdellä kertaa tapahtuvaa tekoa (lat. *semel* 'kerta'). Semelfaktiivius ei kuitenkaan kuulu verbien vakinaiseen, kontekstien vaihdellessa muuttumattomana pysyttelevään perusmerkitykseen, vaan on tilannekohtaista. Esim. pitkän ja oksaisen puunrungon halkaiseminen voi kestää kauan ja vaatia useita työrupeamia: työ saattaa vaatia halkaisukohtaan tehdyn raon vähittäistä leventämistä esim. kirveellä ja kiiloilla, kiilojen iskemistä syvemmälle ja syvemmälle, kankeamista ja vääntämistä, kunnes saadaan aikaan lopputulos: runko levähtää *halki*. Tällainen halkaiseminen ei ole semelfaktiivista, mutta esim. lauseessa *Mies halkaisi pöydän nyrkiniskulla* tilanne on semelfaktiivi. Samoin vuoren puhkaiseminen tunnelilla voi olla vuosikausien työ, joka tehdään useassa vaiheessa ja joka tuottaa tuloksen vasta kun vuori on *puhki* puolelta toiselle; semelfaktiivisti verbiä on sen sijaan käytetty esim. kontekstissa *puhkaista paise*. Semelfaktiiveja ryhmän 2 verbit ovat siis ilmaistessaan halkaisun, katkaisun, lohkaisun jne. tapahtuvan yhdellä lyönnillä, pistolla, viillolla, väännöllä jne. Perusmerkitykseltään ryhmän 2 verbit ovat kausatiiveja, mutta semelfaktiivi käyttö on varsin yleistä.

Samat kielenulkoiset seikat, jotka tekevät ryhmän 2 verbeistä semelfaktiiveja, tekevät niistä usein myös momentaaneja: kun katkaiseminen, halkaiseminen, puhkaiseminen, ratkaiseminen jne. tapahtuu yhdellä lyönnillä, pistolla jne., se tapahtuu yleensä myös nopeasti, hetkessä. Semelfaktiivius ja momentaanisuus eivät ole käsitteinä identtisiä, vaikka termiä semelfaktiivi useimmiten käytetäänkin viittamaan sellaisiin lyhytkestoista toimintaa tarkoittaviin verbeihin kuin *aivastaa*, *yskäistä* ja *kumauttaa* (Comrie 1976: 42, Crystal 1985: 275). Olennaista semelfaktiivisuudessa on vain se, että teko suoritetaan yhdellä kertaa, mutta teolla sinänsä saattaa olla ajallista kestoa. Isačenko (1962: 398) mainitsee tästä esimerkkinä venäjän puhekielen verbin *kutnut* 'hummata vähän [einen kleinen Bummel machen]' (perfektiivinen aspekti), joka ei tarkoita äkillistä (momentaania) tekemistä mutta kylläkin kerralla suoritettua.

Ryhmän 2 verbien semelfaktiiviuutta korostaa se johto-opillinen seikka, että verbien kontinuaatiivikorrelaatit ovat useissa konteksteissa iteratiivisia eli ilmaisevat kokonaisena toistuvaa toimintaa: *halkoa puita, katkoa oksia, puhkoa rakkuloita*. Iteratiivisuus ja semelfaktiivisuus liittyvät tunnetusti yhteen (esim. Comrie 1978: 42): kerrallinen teko on iteratiivisen toiminnan yksi jakso, ja toisaalta iteraatio, toisto, koostuu kerrallisista teoista. Huomattakoon, että myös iteratiivius on kontekstista riippuva ominaisuus, kontinuaatiivisen perusmerkityksen yksi variantti: esim. lauseessa *laivamme halkoo Atlanttia* (NS sub *halkoa*) verbi ei ole iteratiivinen. Ryhmän 2 semanttis-johto-opillista koheesiota alleviivaa myös se, että kontinuaatiivikorrelaatit ovat kaikki *o*-loppuisia, vaikka historiallisen fonologian kannalta verbien *lohkoo* ja *puhkoo* asemesta odottaisi *i*-llisiä asuja **lohkia* ja **puhkia*. Semanttisesti samankaltaisissa sanoissa on johtimen fonologisehtoinen variaatio tasoittunut.

Ryhmän 3 verbit poikkeavat edellisten ryhmien verbeistä omaan suuntaansa. Niillä ei ole kausatiiviverbeille ominaisia korrelaatio- ja johtosuhteita, vaikka useimmat tulevatkin siinä mielessä lähelle kausatiiviverbejä, että usein ne ilmaisevat agentiivisen subjektin objektiin kohdistamaa toimintaa, jonka seurauksena objektin tila muuttuu. Semelfaktiivius sen sijaan näkyy: siitä ovat merkinä kontrastit enimmäkseen iteratiivisiin *i*-korrelaatteihin *henkiä, potkia, pyyhkiä* ja *kiskoa*. Huomattakoon jälleen iteratiivisuuden riippuvuus kontekstista: puheena olevia *i*- ja *o*-korrelaatteja voidaan käyttää tasajatkuisuudenkin merkityksessä (*hänestä henkii rauha ja sopusointu; sade pyyhki maata*). Monen nykysuomalaisen kielitajussa verbi *kiskoa* kuuluneen mieluummin tasajatkuisiin kuin iteratiivisiin tilanteisiin, mutta NS näkee senkin merkityksessä toistuvuutta: 'vetää voimakkaasti t. vaivalloisesti ja tav. nykäyksittäin, tempoa, nyhtää, riuhtoa, repiä'.

3. Momentaanistuminen

AisE-johdin on ollut polyseeminen pitkään. Sillä on jo varhain muodostettu kausatiivisia, kausatiivis-semelfaktiiveja ja puhtaasti semelfaktiiveja verbejä, joilla kuillakin on niille ominaiset korrelaationsa. Puhtaasti kausatiivisia ovat ryhmän 1 verbit ja puhtaasti semelfaktiiveja ryhmän 3 verbit. Merkityspiirteet limittyvät ryhmässä 2. Kaikki vanhat *AisE*-verbit eivät siis ole sen enempää kausatiivisia kuin semelfaktiivejakaan, vaan niiden keskinäisiä merkityssuhteita kuvaa paremmin perheyhtäläisyyden teoria.

AisE-verbien polyseemisyys voidaan ymmärtää luontevimmin siltä pohjalta, että verbityyppi on alkuaan denominaalinen. Vaikka johtimen etymologisella ydinaiheksella *-ise-* on ollut ja yhä on kontinuaatiivista käyttöä, se on nominikantoihin

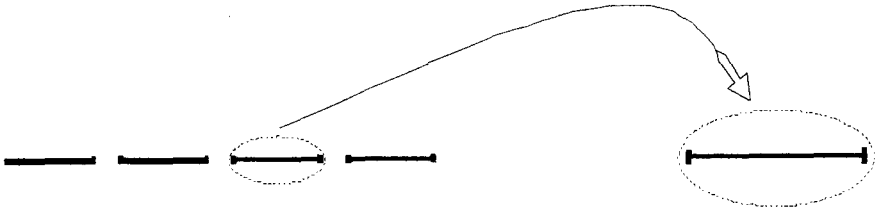
liittyessään toiminut myös pelkkänä verbistimenä. On odotuksen mukaista, että se on muodostanut denominaaleja kontinuaatiiverbejä: niitä voisivat olla **kohaida-*, **rämäiä-*tyyppisten deskriptiiviverbien oletetut *AisE*-loppuiset edeltäjät. Mutta kaikki *ise*-johtimiset denominaaliverbit eivät välttämättä ole olleet kontinuaatiivisia vaan teonlaatunsa kannalta pikemmin indifferenttejä, samantapaisia kuin nykysuomessa (historiallisesti kontinuaatiivilla) johtimella *-i-* muodostetut denominaaliverbit *keksiä*, *munia*, *omia*, *poikia*, *uusia* tai sen historiallisella variantilla *-oi-*, *-öi-* muodostetut *hopeoida*, *kapaloida*, *naamioida*, *palmikoida*, *pysäköidä*, *siivilöidä*, *sokeroida* jne. Vaikka deverbaaleina selvän teonlaatumerkityksen (esim. kontinuaatiivin) sisältävät johtimet usein säilyttävätkin teonlaatumerkityksensä myös denominaaleina (ks. Raija Lehtinen 1976), niin säännöllistä se ei ole, vaan denominaaleissa teonlaatumerkitys määräytyy ennen muuta kantasanan merkityksen ja käyttötapojen perusteella. Useimpien denominaalisten verbityyppien johtopillinen merkitys perustuu viime kädessä pragmaattisiin seikkoihin, kuten jo esim. Erkki Itkonen (1966: 244 – 245) on havainnollisesti osoittanut. Denominaalisten ja deverbaalisten johdosmerkitysten eroa on korostanut myös Kytömäki (esim. 1992: 277). Oletan siis, etteivät myöskään ne *A*-kantaisiin nomineihin perustuvat *ise*-verbit, joista nykyiset *AisE*-tyypin verbit ovat kehittyneet, ole olleet ainakaan selvästi kontinuaatiiveja.

Miten teonlaadultaan indifferenteistä *AisE*-verbeistä on päästy momentaaniverbeihin? Kuten edeltä on selvinnyt, osalla suhteellisen vanhoja *AisE*-verbejä on merkityksessään jo teelisyuden aiheuttamaa inherenttiä punktuaalisuutta. Momentaaniin suuntaan monien verbien merkitystä on vienyt myös semelfaktiivius, joka useissa konteksteissa reaalistuu toiminnan hetkellisyytenä eli momentaanisuutena.

Ratkaisevana tekijänä *AisE*-verbien momentaanistumisessa pidänkin juuri semelfaktiivisuutta. Semelfaktiiveja tulkintoja synnyttävät *AisE*-verbien rinnalla esiintyvät *i-* tai *o-*vartaloiset iteratiivikorrelaatit. Esim. *katkoa* tarkoittaa useiden katkaisujen tekemistä, *potkia* useiden potkujen antamista. Jos nyt esim. iteratiivisen *potkia*-verbin rinnalla on ollut sellainen *potka*-substantiivin verbijohdos, jolta selvä iteratiivinen merkitys on puuttunut, niin on luonnollista, että kontrastissa iteratiivikorrelaattiin tuo johdos on saanut semelfaktiivin tulkinnan. Teonlaatumerkitykseksi on hahmottunut »miinus iteratiivinen», mikä ei voi potkaisemisen yhteydessä tarkoittaa muuta kuin semelfaktiivista, kerralla suoritettua tekoa. Semelfaktiiviset teot hahmottuvat puolestaan pragmaattisista syistä helposti lyhytkestoisiksi. Semelfaktiiviuden perustana on siihen havaintoon perustuva implikaatio, että verbi ei ole iteratiivinen; momentaanisuus puolestaan perustuu tietoon, että useat (useimmat?) kerralla suoritettavat teot ovat kestoltaan lyhytaikaisia.

Näin *AisE*-verbin momentaanisuus on tulosta kielenkäyttäjien päättelystä ja perustuu monikerroksiseen pragmaattiseen prosessiin.

Olisivatko *AisE*-verbit momentaanistuneet pelkästään tasajatkuisista toimintaa ilmaisevien korrelaattien varassa, on mielestäni epätodennäköistä. Kontrasti iteratiiviverbeihin tarjoaa pragmaattisesti paljon selkeämmän lähtökohdan semelfaktiivistumiselle ja momentaanistumiselle kuin kontrasti muihin kontinuaatiiviverbeihin. Iteratiiviverbeistä päästään luontevasti semelfaktiiveihin, joiden temporaalisesta tulkinnasta momentaanistumisessa on kyse. Semelfaktiivikorrelaatin syntyminen iteratiiviverbin rinnalle merkitsee vain sitä, että iteratiiviverbin tarkoittamasta toistuvasta tekemisestä irrotetaan yksi teko. Kaavamaisesti asian voi ilmaista kuvion 2 tapaan.

Kuvio 2. Iteratiivi ja semelfaktiivi

Riittävän monen korrelaatio-suhteen tukemana *AisE*-verbien momentaanisuus on kiteytynyt osaksi johtimen merkitystä, niin että on avautunut tie uusien momentaanien *AisE*-verbien muodostamiselle. Produktiivistumisen tarkkoja reittejä on vaikea rekonstruoida, mutta motiiviperustaksi sopivia korrelaatteja on runsaasti. Erilaista jaksoittaista toimintaa kuvaavia ja siinä mielessä iteratiivisia verbejä on kielessä paljon. Ihmisen mielikuvamaailmassa prototyyppinen toimija on ihminen itse, joka suorittaa tekonsa ruumiinjäsenillään, ja ihmisen toimintaa leimaa yleensä jaksoittaisuus mieluummin kuin tasajatkuisuus. Mutta jossakin vaiheessa momentaanien *AisE*-verbien muodostus on vapautunut iteratiiviverbien motivaatiosta, ja teonlaadultaan indifferentitkin verbit ovat alkaneet kelvata uusien momentaaniverbejä motivoimaan, esim. sellaiset kuin *vetää, niellä, tehdä, nuolla ja purra*, joista on saatu verbit *vetäistä, nielaista, tekaista, nuolaista ja puraista*. Kuten sanottu, nämä johdokset edustavat kuitenkin verraten myöhäistä *AisE*-verbien kerrostumaa.

Iteratiivikorrelaattien keskeisyydestä semelfaktiivis-momentaanien verbien motiivijoina näyttää tarjoavan todisteita myös pari kokonaan muuta johdostyyppiä, toinen suomessa, toinen mordvassa. Suomessa paralleeliksi *AisE*-verbeille tarjoutuvat *aa-*, *ää-*loppuiset supistumaverbit. Tyyppi ei ole alkujaan eikä pääosin nytkään momentaani, mutta siihen kuuluu koko joukko selviä semelfaktiivis-momentaanisia verbejä, sellaisia kuin esim. *loikata*, *paiskata*, *tuikata*, *tuupata*, *tökätä* jne. Johdin on nykyisin semanttisesti jokseenkin tyhjä verbistin; etymologisesti se on vanha denominaalijohdin *TA* (myöhäiskantasuomessa **-ada-*, **-äda-*), jolla on mm. kausatiivista kyttt. Vanhojen *AisE*-verbien tapaan momentaanis-semelfaktiivit *aa-*, *ää-*verbit ilmaisevat yleensä kaikki toimintaa, joka suomen kielen kannalta voi olla vain kerrallista tai toistuvaa, aivan kuin esim. katkaiseminen tai potkaiseminen. Toistuvaa tekemistä, esim. toistuvaa loikkaamista, paiskaamista jne. ilmaistaan *i-* ja *o-*korrelaatein *loikkia*, *paiskoa*, *tuikkia*, *tuuppia*, *tökkää* ym., ja verbien *loikata*, *paiskata*, *tuikata*, *tuupata* ja *tökätä* momentaanisuus perustuu noiden iteratiivikorrelaattien kontrastivaikutukseen: kielenkäyttäjän tajunnassa niihin kuuluu piirre miinus iteratiivinen. Kyseessä on täysi paralleeli käsittelemieni varhaisten *AisE*-verbien korrelaatio- ja merkityssuhteiden kanssa.

Vastaavanlainen **t*:llisten momentaaniverbien ja **j*:llisten iteratiiviverbien korrelaatio on suhteellisen tavallinen myös mordvassa, kuten Valmen Hallap on osoittanut (1956: 92), eism. mokša *pupstad'ems* 'nokata, nokkaista' ↔ *pupstyjems* 'nokkia', ersä *čil'kad'ems* 'roiskauttaa' ↔ *čil'kajems* 'roiskuttaa, roiskia', ersä *ožad'ims* 'oihkaista, huutaa »oh»' ↔ *ožadjams* 'ohkia' jne. Serebrennikov (1967: 231) näyttää pitäneen johdinta *-t-*, *-d-* genuiinina momentaanijohtimena, mutta edellä esittämäni perusteella on pikemmin todennäköistä, että johdin on sama kuin denominaaliverbejä muodostava *-t-*, *-d-*, esim. ersä *onks-t-ams*, mokša *unks-t-ams* 'mitata', vrt. ersä *onks*, mokša *unks* 'mitta' (josta ks. Serebrennikov 1967: 224). Mordvan johdin *-t-*, *-d-* lieneekin etymologisesti samaa perua kuin suomen supistumaverbien alkuperäinen johdinaines *-TA-*, ja *-j-* on sen saman uralilaisen **j*:n edustaja, jota itämerensuomessa vastaavat mm. *-i-*, *-o-* (< **-oi-*) ja *-oi-*, *-öi-*. Näin on asian ymmärtänyt myös Hallap. Jos asia on näin, niin mordvan johdin *-t-*, *-d-* lienee momentaanistunut (semelfaktiivistunut) samalla lailla iteratiivikorrelaattien vaikutuksesta kuin johdinaines suomen *AisE*- ja **ada-*verbeissä.

LÄHTEET

- BAUER, LAURIE 1987: *English Word-Formation*. Cambridge.
- COMRIE, BERNARD 1978: *Aspect*. Cambridge.
- CRYSTAL, DAVID 1985: *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford.
- HALLAP, VALMEN 1956: Mordva keelte deskriptiivseid verbe tuletavate sufiksitate vasteid läänemere keeltes. – *Emakeele seltsi aastaraamat II*. Tallinn.
- ISAČENKO, A. V. 1962: *Die russische Sprache der Gegenwart. Teil I: Formenlehre*. Halle.
- ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1983: Välikatsaus suomen kielen juuriin. – *Virittäjä* 87 s. 190 – 229, 349–386.
- KYTÖMÄKI, LEENA 1992: Suomen verbiderivaation kuvaaminen 1600-luvulta nykypäiviin. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 40. Turku.
- LEHTINEN, RAJA 1976: Nykysuomen 2-tavuisten *i*-vartaloisten verbien semanttista ryhmitelyä. – *Suomi* 120:4 s. 63 – 87. Helsinki.
- LEHTINEN, TAPANI 1979: Itämerensuomen verbien historiallista johto-oppia: Suomen *ava-jaa, karkajaa* -tyyppiset verbit ja niiden vastineet lähisukukielissä. *SUST* 169. Helsinki.
- 1983: Suomen konditionaalin morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta. — *Virittäjä* 87 s. 482 – 507.
- RUONG, ISRAEL 1943: *Lappische Verbalableitung dargestellt auf Grundlage des Pitelappischen*. Uppsala Universitets Årskrift 1943:10. Uppsala.
- SEREBRENNIKOV, B. A. 1967: *Istoričeskaja morfologija mordovskih jazykov*. Moskva.
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja 1–6. *Lexica societatis fenno-ugricae XII*_{1–6}. Helsinki 1974 – 1978.
- VENDLER, ZENO 1967: *Verbs and Times*. – *Linguistics in Philosophy* s. 97 – 121. Ithaca, New York.
- WIIK, KALEVI 1975: Suomen frekventatiivi ja kontinuaatiivi. – *Virittäjä* 79 s. 153 – 166.
- 1978: Suomen kielen momentaanijohdoksista. – *Rakenteita: juhla* kirjja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6. 2. 1978. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6. Turku.

Correlates in word-formation

TAPANI LEHTINEN

The article queries why Finnish verbs with the stem *-AisE-*, which usually denote momentary actions, seem to contain the derivative element *-ise-*, which indicates continuousness. The answer suggested is that *AisE*-verbs in modern Finnish, such as *hal-kaista* 'to split' (i.e. once), *katkaista* 'to cut' and *potkaista* 'to kick' developed from a denominal verb-type in which the *-ise-* element often only had the semantically empty function of forming a verb. The momentary sense of these verbs arises from

the contrast with iterative correlates formed from the same stems. A typical relationship is that between *potkaista* and *potkia* 'to kick, be kicking', where both words are historically derived from the noun *potka* 'knuckle, shin (of an animal)'. When the non-iterative *potkaista* arose alongside the iterative *potkia*, the former form came to be interpreted as an instantaneous event, comprising a single kick. This semelfactive sense then led to the sense of momentariness: single actions are usually conceived

of as being brief, momentary, and momentary verbs are always semelfactive.

There are very few traces of the denominal stage of *AisE*-verbs in the Baltic-Finnic

languages, but there are some. Parallel derivations in Finnish and related languages provide evidence in favour of the writer's argument.